

YOSH O'QITUVCHILARNING PEDAGOGIK MAHORATINI SHAKLLANTIRISH

Arzimbetova Bibisara Atamuratova

*Qoraqalpog'iston Respublikasi Pedagoglarni yangi metodikalarga o'rgatish
milliy markazi "Aniq va tabiiy fanlar metodikasi" kafedrasida katta o'qituvchisi*

Annotatsiya: Umumiy o'rta ta'lim maktablari yosh fan o'qituvchilarining kasbiy mahoratini oshirish va bilimlarini kengaytirish, izlanuvchanlik, ijodiy fiklash qobiliyatlarini rivojlantirish bo'yicha ko'rsatmalar berilgan. O'qituvchilar darslarida pedagogik texnologiya va interfoal metodlarni qo'llash yordamida darslarni samarali tashkil etish bo'yicha yo'l-yoriqlari keltirilgan.

Kalit so'zlar: Pedagogik talablar, ta'lim-tarbiya, pedagogik mahorat, pedagogik texnologiya.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qaror va farmonlarida belgilangan ustuvor vazifalar mazmunidan kelib chiqqan holda ishlab chiqilgan bo'lib, u zamonaviy talablar asosida fan o'qituvchilari malakasini oshirish jarayonlarining mazmunini takomillashtirish hamda ularning kasbiy kompetentligini oshirishni nazarda tutadi. Ushbu vazifalarni o'qituvchilarning talab va ixtiyojlarini o'rganish asosida ishlangan bo'lib, fanlarni o'qitish sifati va samoradarligini yanada oshirishini nazarda tutadi.

Ta'lim sohasidagi milliy dasturlar doirasida amalga oshirishdagi bunyodkorlik ishlari va erishilgan ijobiy o'zgarishlarga nisbatan ta'lim sifati samaradorligi rivojlantirish dinamikasining yanada jadallashtirishi, Bunda yaratilgan shart – sharoitlar va imkoniyatlardan samarali foydalanish bugungi kunda eng dolzarib masala bo'lib hisoblanadi.

Yosh o'qituvchilarni pedagogik faoliyatga tayyorgarligini dastlabki davrda maktab jamoati bilan birgalikda, o'qituvchilarni fan asoslari bilan qurollantirish va ularning tarbiyaviy masalalarda ishtirokini ta'minlashdan iborat bo'ladi.

Tajribaning ko'rsatishicha, yosh o'qituvchilarga pedagogik jamiyat diqqat e'tiborli bo'lsa, ularga taqqoslaganda ustoz yordamlari to'g'ri tashkil etilsa, shuningdek yosh o'qituvchilarning pedagogik yutuqlarini har tomanlama qo'llab-quvvatlanib turilsa, ularning pedagogik faoliyatga mosligi muddati bir qancha qisqaradi.

Yosh o'qituvchilarning maktabga qadam qo'ygan dastlabki kunlarida maktab rahbari ular bilan suhbat o'tkazadi, bunda ularni maktabning ichki va tashqi taraflari bilan tanishtirish shart. Fan xonalarini, sinflarni ko'rsatib o'tilishi, ayrim oldingi tajribali o'qituvchilar va sinf rahbarlari bilan tanishtirilib, ular haqida ma'lumot berib borilishi kerak.

Мaktabning ilmiy bo'lim rahbarlari, yosh o'qituvchilar bilan dars rejalarini qanday tuzilishi, jurnallarni qanday to'ldirish, o'qish jarayonlarini tashkil etish tomonlariga qanday tayyorgarlik ko'rish haqida fikrlashish va yosh o'qituvchilar bilan tajribali o'qituvchilar orasida suhbatlar o'tkazish zarur.

Maktab jamoati yosh o'qituvchilarga yordam berish maqsadida, ularga yetarli sharoit yaratish mumkinchiliklari bo'lishini ta'minlashlari zarur. Ishni shunday qilib tashkil etish kerak bo'ladi. Yosh o'qituvchilar kelajakda bilimli, pedagoglar, shu maktab uchun fidoiy bo'lib yuksalishlari kerak.

Yosh o'qituvchilarning pedagogik faoliyatga mosligining asosiy ko'rsatkichi, uning amaliy mutaxassislar, shu maktab uchun fidoiylar bo'lib shakllanishlarida kerak bo'ladi. Ya'ni pedagogik tajriba va pedagogik staj (malaka) bir xil tushunchalarga ega emas. Shuning uchun unchalik ko'p bo'lmagan pedagogik stajga (malakaga) ega bo'lgan o'qituvchining o'zida ham ko'p pedagogik bilim va pedagogik mahoratga ega bo'lishi mumkin. Yosh o'qituvchilarning pedagogik faoliyatining mos kelishini ularga har xil savol-javob o'tkazish orqali aniqlash mumkin. Bu yerda o'tkazilgan savol-javoblarda yosh o'qituvchilarning pedagogik faoliyatga mosligi ularning javoblaridan ko'rinmoqda. Ularga uchraydigan kamchiliklarni bartaraf etish uchun ularga metodik yordam berishni maqsad qilgan holda har bir o'qituvchini ustozlarga biriktirish kerak bo'ladi. Demak, ustoz-yosh o'qituvchilarga yaqindan yordam beradi.

Bunda yosh o'qituvchilar tegishli bo'lgan ma'lumotlarni oladi, uning faoliyati baholanadi. Bunday ma'lumotlarga ega bo'lishi uchun, ustozlar yosh o'qituvchilarning darslarini kuzatadi va tahlil etadi. Tajribalarning tasdiqlashiga yosh o'qituvchilarning birinchi guruhiga qo'yiladigan xarakterli dars rejasini tuzishi yoki bu darajada bilishi, sinfdan tashqari tarbiyaviy ishlarni o'tkazishni, u yoki bu darajada bilishi, o'z fanini yaxshi bilishi va hokazolar hisoblanadi. Shuningdek, sinf o'quvchilari, ota-onalar va kasbdoshlari bilan birga ishlashish mumkinchiligiga ega bo'lishi. Bunday tipdagi yosh o'qituvchilarning pedagogik mahoratga erishishlaridagi asosiy qiyinchiliklari o'zi o'tgan darslarini sinfdan tashqari olib borgan darslarini o'zi tahlil etishida ko'zga ko'rinadi. Barcha yosh o'qituvchilar maktabga pedagogik faoliyatga yetarli darajadagi tayyorlik bilan keladi deb bo'lmaydi. Bizning ikkinchi guruhdagi yosh o'qituvchilar uchun quyidagilar xarakterli:

Ular metodik adabiyotlar bilan ishlaganda darsda o'quvchilarning shaxsiy tartibdagi va jamiyatdagi ishlarini tashkillashtirilsa, dars va sinfdan tashqari ishlarni o'tkazish usullarini bilishini aniqlashda, o'quvchilarning bilishi faoliyatlarini va mustaqil ishlarni tashkillashtirishida qiyinchiliklar paydo bo'lishi mumkin, ular o'zlarini bilimli qilib ko'rsatishi mumkin. Biroq tajribali ustozlardan nimalarni o'rganishga kelganligi haqida o'ylaydi. Ular o'quv-pedagogik amaliyotni yaxshi o'tkazganligiga ishonib, men mustaqil pedagogik faoliyatga tayyorman deb hisoblashi mumkin. Bunday tipdagi yosh o'qituvchilarni pedagogik bilim egallashini

rivojlantirish uchun o'qituvchilarning darslariga sekin-sekin kirib, ularning kamchiliklarini ko'rsatish shart. Shunday tipdagi yosh o'qituvchilar 6-7 yilda haqiqiy faoliyatga erishishi mumkin.

Uchinchi guruhga kiruvchi yosh o'qituvchilar uchun quyidagilar zarur:

Ular darslarini metodik tarafdin to'g'ri tashkil qilsa- da, o'qituvchilar jamoasini tashkillashtirishda, tartib-intizom o'rnatishda o'qituvchilar bilan shaxsiy tartibda aloqada bo'lishda to'liq yordamga muhtoj bo'ladi. Natijada nazariy tarafdin yetarli bo'lmagan tayyorgarlik pedagogik mahoratning yuksalmasligidan darak beradi. Ular metodik ishlanmalardan nusxa tushiradi, o'zgalarning tajribalarini to'g'ridan-to'g'ri qabul qiladi. O'zlarining xato va kamchiliklaridan tegishli xulosa qila olmaydi, natijada pedagogik mahoratga erisha olmaydi, pedagogik faoliyatga tayyorligi kam bo'lganligini tushunadi.

Demak yuqorida o'tkazilgan savol-javoblardan ko'rinadiki, yosh o'qituvchilarning har birida uchraydigan bo'shliqlarni aniqlash mumkin ekanligini ko'rish mumkin. Shu bilan bo'shliqlarni to'ldirish maqsadda ustaz-o'qituvchilar shogirdlariga metodikaliq tavsiyalar berishi lozim. Shunki ta'lim soxasidagi ustaz-shogird innovatsiyalardan foydalanishi kerak

Bu jarayonda ilg'or o'qituvchining pedagogik mahorati va tajribalarni boshqa o'qituvchi o'rganishi, undan ijobiy foydalanishi va o'z faoliyatini ilg'or tajribalar bilan boyitishi zarur. O'qituvchining pedagogik maxorati asosan sinf, auditoriya mashg'ulotlarida yaqqol ko'rinadi, sho'ni e'tirof etish kerakki, o'qituvchining obro'si faqat uning o'zi uchungina emas balki, yosh avlodning istiqboli uchun ham muhim ahamiyatga ega. O'qituvchining obro'si, yuqorida qayd qilganimizdek ko'p jihatdan uning o'ziga bog'liq bo'lsa ikkinchi tomondan jamoat tashkilotlarining mansabdor shaxslarining o'qituvchi obro'sini ko'tarishi borasidagi g'amxo'rlikiga ham bog'liqdir. Yosh o'qituvchilarga har kuni darsga qanday tayorlanish yo'llari dars turlari va uning tarkibini bilish, o'qitishning ko'rgazmoli va amaliy metodlarini yuksaltirish yo'llarini, o'qituvchilarni mustiqil bilim olishga o'rgatishni o'qituvchilar bilimni tekshirish va baholash uslublarini darsda axborot texnologiyalardan foydalanishni amalga oshirish kerak. Zamanoviy pedagogik texnologiyalarni ta'limdagi innovatsiyalarni qo'llashni amalga oshirish orqali, ularga metodik yordam berishi natijasida yosh o'qituvchilarning pedagogik mahoratini oshirish mumkin. Eng asosiysi o'qituvchi o'zining egallagan bilimlarini ta'lim-tarbiya jarayonida yuqori pedagogik mahorat bilan qo'llay olishi hozirgi kunning dolzarb masalasi bo'lib hisoblanadi. Bunday bilim berish maskanlarida pedagogik xizmatlarini shu vaqtgacha qo'llanib, yuqori natijalarga erishib kelayotgan o'ziga xos ta'lim-tarbiya metodlarini shakllantirishning chetda qolmasligi va qandayda bir pedagogik texnologiya turini qo'llash maqsadga muvofiq degan xulosaga kelish kerak. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni, innovatsiyalarni darsda qo'llash orqali o'qituvchining haqiqiy ta'lim xizmatiga o'tishga sharoit

yaratiladi. O'qituvchi o'quvchini o'qitibgina qolmasdan, o'quvchini bilimlarini organishi, o'quvchini o'zlashtirish darajasi qiyin bo'lgan ma'lumotlarni o'rgatishga boshchilik etadi. O'qituvchi qulay oson usulda metodlarni to'g'ri tanlab olish va amaliyotda samarali qo'llash orqali o'z pedagogik mahoratini o'quvchilarning egallagan bilimlaridagi shakllangan kompetentsiyalarning sifati va tarbiyaviy darajasini uzluksiz orttirib borish orqali maqsatiga erishadi.

Zamonaviy texnologiyalar o'quvchilar egallagan bilimlarini o'zlarini izlanib topishga, mustaqil o'rganib, tahlil etishga hatto xulosa qilishga o'rgatadi. Shunday ekan bu talablarni amalga oshirishda har bir o'qituvchi o'zining pedagogik mahoratini uzluksiz oshirib borishi, buning uchun avvalo pedagogik texnologiyalarni to'g'ri tanlash talab etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. A.Mavlanov, S.Abdalov, L.Yusupov "Zamanag'oy pedagogik-texnologiya tamoyillar asosida dars mashg'ulotlarini olib borish texnologiyasi" T. 2010
2. A.Yunusaliyev "Fizika universal qollanba" Tashkent 2015
3. www.ziyonet.uz
4. t.me/ta'limda "Ta'lim yangiliklari"